

“DİRENİŞLE DİRİLİŞ”: BİR İMKÂNLAR ALANI OLARAK GEZİ DİRENİŞİ

Şebnem Keniş

31 Mayıs 2013 Cuma günü sanırım bu ülkenin siyasal tarihinde ve o gece sokağa çıkan binlerce protestocunun kişisel tarihinde unutulmaz bir gündü. Ben ilk kez birbirinden bu kadar farklı bir kitle içinde dayanışma duygusunu bu kadar yoğun hissettim. Birbirinden bunca farklı ideolojileri ve politik motivasyonları olan insanların birtakım ortak yaralar ve dertler nedeniyle yan yana gelip mücadele ettiklerinde ne kadar güçlendiklerini, ne kadar büyüdüklerini ilk kez deneyimledim. İtiraf edeyim, o sabah biraz fazla umutsuz ve yıldırdım. Bu ruh hâlini daha iyi anlatmak için bir hafta geriye gitmek istiyorum:

Emek Sineması, yerine neoliberal AKP iktidarının yeni mabedi AVM’lerden bir yenisi dikilmek üzere yıkıldı. Tüm tepkileri hiçe sayarak, bolca gaz bombası ve gözaltılar eşliğinde... Reyhanlı katliamını ve Suriye politikasındaki fiyaskoyu unutturmak isteyen hükümet (pek sevdiği, içine alakasız onlarca şey doldurduğu) “torba yasa” düzenlemesiyle alkol satışı sınırladı. Tıpkı kürtaj gibi gökten zembille indirdikleri bir gündem ortaya atarak (RTE “gündem yaratmaya” bayılıyor) Roboski katliamını unutturmaya çalıştıkları gibi... Taktik aynı: Hata yaptıkları, toplumsal olarak tepki çektikleri, sıkıştıkları durumlarda dini inanç, ahlak ve yaşam tarzı temelli “kültürel” meseleleri öne çıkarmak; böylece bir yandan kendi başat oy zeminini oluşturan taşra ağırlıklı muhafazakâr kitlelerin gönlünü okşamak, bu kitle içindeki eleştirel sesleri sessizleştirerek safları sıkılaştırmak ve desteğini yeniden inşa etmek, aynı zamanda bu oy kitlesi ile oy beklemediği öteki “seküler” kitleler arasındaki toplumsal ayrışmayı yeniden üretmek. Bu manipülasyon taktiklerine ne kadar aşına da olsak sonuç itibarıyla alkol yasağı iktidarın kamusal alanı kendi ahlaki değerlerine göre yeniden düzenleme sürecinin bir parçasıydı ve hayatlarımızda somut etkileri olacaktı. Bu yasak, kendinden farklı varoluş biçimlerini ve değerleri gayri meşru ilan ederek özel alana hapsedme çabasının bir örneğiydi: “İçecekseniz gidin evinizde için” ya da eşcinsellere söylenen “Çocuklarımıza kötü örnek olmayın, gidin evinizde sevin” cümlelerinde olduğu gibi. Tüm bunların yanı sıra, bu torba yasanın başka bir sürü yasa gibi sabaha karşı alelacele, muhalefet vekillerine tekme tokat saldırılar ve hakaretler eşliğinde, “çoğunluk tiranlığı”nın dayanılmaz hafifliği içerisinde Meclis’ten geçirilmesi de fazlasıyla sinir bozucuydu.

Ertesi gün, 25 Mayıs Cumartesi bir arkadaşımın Onur Yürüyüşü’nü konuşuyorduk. Devlet şiddetinin ayyuka çıktığı, İstanbul’da fiili sokağa çıkma yasağı ilan edilen ve olağanüstü hâl uygulanan 1 Mayıs’tan beri Taksim’de, İstiklal’de yürüyüş yasağı vardı, eylemlere gazlı polis

müdahalesi sıradanlaşmıştı. Onur Yürüyüşü'nü yapabilecek miydik? Müdahale olursa –ki büyük ihtimal olacaktı- ne olacaktı? Onur Haftası komitesinde birtakım sorunlar vardı. Müdahaleye ne kadar hazırlıklıydık, ortam ne kadar örgütlüydü? İkimiz de gaz solumak, coplanmak ya da gözaltına alınmak istemiyorduk. Bunları konuştuğuktan sadece birkaç saat sonra İstiklal'de yürürken tesadüfen Reyhanlı protestosuna saldıran polisin attığı gazlara yakalandık. Arkadaşım daha önce yaşamıştı, ama benim gazla ilk tanışmamdı. “Her canlı bir gün gazı tadacaktı.” Korkunç bir deneyimdi. Bu ülkede artık hiç kimse güvende değildi. Bunu ilk kez hissetmiyordum, Kürt Hareketi'nden ulusalcılara, öğrenci hareketinden sol örgütlere farklı muhalif örgütlenmeler tutuklama dalgalarına maruz kalırken zaten artık hiç kimse güvende olamazdı. Ama artık Taksim'de gaza tutulmak -en apolitiğinden beyaz Türklere kadar- herkes için kaçınılmaz bir hâl almıştı. Artık politize olup olmamak, o esnada o eyleme katılıp katılmamak çok da fark etmiyordu. Esnaf, turistler veya sokaktan geçen herhangi biri bu şiddete maruz kalabiliyordu. Ne kadar kaçınırsan kaçın, devlet şiddeti o kadar yaygınlaşmıştı ki bir gün gelip herkesi bulabilirdi.

Sonraki günler de fena geçti. “İnşaat ya resulullah” şiarıyla hareket eden neoliberal iktidar Gezi'ye iş makinelerini soktu. İstanbul'un nefesini kesecek ve bu şehirde insanca yaşama ihtimalini bizim ve bizden sonraki tüm kuşakların elinden alacak olan 3. köprü tüm tepkilere rağmen inşa edilmeye başlandı. Üstelik köprüye Yavuz Sultan Selim gibi, Alevilerin toplumsal hafızasında katliamla özdeşleşen bir figürün adı verildi. Beşiktaş İskelesi Boğaz kenarına inşa edilecek otellerden birinin özel iskelesi oluverdi bir anda. Neyse çok uzattım, özetle 31 Mayıs sabahına uyandığımda “Buralardan gitmek mi lazım acaba?” sularında gezinecek kadar bir daralma, nefes alamama hâli içindeydim. Normalde sahiden böyle laflar edenlerin ağzına acı biber sürme arzusuyla “Yorgun demokrasi yapma!” diye çıkışan bir insanımdır. Ama bir süredir engel olamadığım bir şekilde bu soru dönüyordu kafamda.

31 Mayıs sabahı işte bu haletiruhiye içindeyken, Gezi'ye şafak baskını yapıldığını öğrendim. Ağır yaralılar olduğu haberleri geliyordu. Aklımda Tezer Özlü'nün “Burası bizim değil, bizi öldürmek isteyenlerin ülkesi” cümlesi dolanırken, sabahın erken bir saatinde bir arkadaşşıma şu mesajı göndermişim:

“Şu an tuhaf biçimde tutunabildiğim inanç ‘her çıkışın bir inişi vardır.’ Tüm iktidarlar bir gün çöker. Bu yani. Buna tutunuyorum. Kendi çelişkilerini üretir. Kendi iç çatışmalarını yaşar. Muhalefetini üretir. Yani bir gün bu devran da dönecek. Ama bakalım neler kalmış olacak o enkazın altında...”

31 Mayıs sabahı kendimi azınlık, yalnız, umutsuz ve güçsüz hissediyordum. Oysa akşam ve sonraki günlerde hiç beklenmedik bir imkânlar alanı olarak Gezi direnişi yaşamıma giriverdi.

Önceden hayalini bile kuramayacağım, her ânını şaşkınlık-inanamazlık içinde geçirdiğim, “Ay resmen devrim ayol!” dedirten öyle gelişmelere tanık oldum ki artık etrafıma başka gözlerle bakıyorum. Bu süreçte korkunç şeyler olmaya devam etti; ölümler, yaralanmalar, devlet şiddetinin türlü versiyonları, medya sansürü, haksızlıklar, “Yok artık yuh!” dedirtip sinirden tırnaklarımı yedirten çok fazla şey... Olmaya da devam edecek ama tüm bunların yanında ulaşılan kazanımlar, kurulan temaslar ve yaşanan kırılmalar/dönüşümler artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı bir imkânlar alanı yarattı.

Kendiliğindenlik

Direnişin bu kadar yaygın ve güçlü olmasındaki sebeplerden biri kendiliğinden gelişmiş olmasıydı. Binlerce kişinin çoğunluğu tamamen bağımsız şekilde, önceden planlamaksızın, kendi içlerinden gelerek, kendi içlerindeki sesi dinleyerek ve bu kadar büyük bir kalabalık olacağını öngörmeden sokaklara çıktı. Elbette birtakım kurumların Taksim’de toplanma çağrıları vardı. Ama 31 Mayıs akşamı sokaklara dökülen kalabalık o çağrıların erişebildiğinden çok daha fazlasıydı. Belirli örgütleyici yapılar/kurumlar olmaksızın, eylemin çerçevesi, içeriği, başı sonu önceden belirlenmeksizin, insanlar kendiliğinden tepki gösterme ve eyleme geçme sorumluluğunu hissettiler. Bu kendiliğinden olma hâli insanların direnişi daha çok sahiplenmesini sağladı. Çünkü insanlar bu direnişi var edenin kendi iradeleri olduğunu derinden hissettiler. Özellikle bu kitlenin çoğunluğunun 80 darbesi sonrası doğan genç kuşak olduğunu düşünürsek kendiliğindenliğin neden önemli olduğunu daha iyi anlayacağız: Biz 80 sonrası dönemde örgüt, örgütlenme, örgütlülük gibi kelimelerin alerjiyle karşılandığı, politik olmanın tehlikeli ve korkutucu kabul edildiği bir dönemde büyüdük. Bizim kuşağımız -zaten kendisi de örgütlü olan bir ailede yetiştirilenleri hariç tutuyorum- üniversitede bizi kandırmak isteyecek, bizimle arkadaş olup sonra bizi maşa gibi kullanacak birtakım örgüt üyelerine karşı dikkatli olmamızı, kendimizi kullandırmamamızı öğütleyen ebeveyn uyarıları ile üniversiteye gönderildi. 31 Mayıs günü sokağa çıkanlar arasında üniversitede politize olmuş ben ve benim gibi örgütlü binlerce kişi vardı. Ama kabul edelim ki, o kalabalığın çoğu sendikaları, flamarı, örgütleri “sağcılarla solcuların birbirini öldürdüğü anarşi dönemini” çağrıştıran tehlikeli simgeler olarak görüyordu. Dolayısıyla direnişin kendiliğinden şekillenmiş olması; insanların sokağa kendi gündemleriyle, kendi dertleri ve yaralarıyla, kendi ifade biçimleriyle, kendi sloganlarıyla çıkmış olmaları insanların kendilerini bu direnişin öznesi olarak var etmelerini sağladı. Direnişin bu kadar çoğul, uzun soluklu ve yaygın devam ediyor olmasında bu kendiliğindenlik hâlinin önemli olduğunu düşünüyorum.

“Direnişle diriliş”

Direnişin en önemli kazanımlarından biri politik eylemlilik süreci içinde bireylerin kendilerini yeniden inşa etme imkânlarının doğmasıydı. “Direniş değil, diriliş.” Direnişin bize armağan ettiği muhteşem duvar yazılarından biri buydu. Ben bunu “direniş içinde dirilmek”, “direniş ile beraber dirilmek” şekilde okumayı daha çok seviyorum. Sahiden de fazlasıyla bireyci kaygılarımızın öne çıkarıldığı neoliberal tüketim toplumunda, Gezi direnişi, dayanışmanın güzelliğini ve kolektivitinin gücünü hatırlattı. İçinde yaşadığımız dünyanın daha ziyade büyük şirketler, sermaye sahipleri ve devlet aygıtlarını elinde tutan iktidar odakları tarafından şekillendirildiğini düşündüğümüz; kendimizi sistemin içinde fazlasıyla küçük ve etkisiz hissettiğimiz; kendi gündelik yaşamlarımızı belirlemekten dahi çok uzak olduğumuz zamanlarda Gezi direnişi bize bir şeyleri değiştirebilecek potansiyelimiz olduğunu fark ettirdi. Dayanışma ve kolektivite içinde sokağa çıkabildiğimiz, örgütlendiğimiz, sesimizi yükseltebildiğimiz, tepkimizi ortaya koyabildiğimiz oranda büyüdüğümüzü, güçlendiğimizi ve etki edebilme kapasitemizi artırdığımızı gördük. Sokak siyasetine, aktivizme, örgütlülüğe mesafeli yaklaşan pek çok kişinin algılarının bu süreçte değiştiğini, bunları önceden marjinal bulurken artık gerekli ve önemli bulmaya başladıklarını düşünüyorum. Siyasetin parlamenter siyasetten ya da yüksek siyasetten ibaret olmadığı; sokağın, yerel siyasetin, forumların, halk meclislerinin demokratik katılım kanalları yaratabileceği görülmeye başlandı.

Beklenmedik temaslar, esneyen sınırlar

Sınırlarımız ve kırmızı çizgilerimiz esnedi. Kendimizi yeniden gözden geçirdik. Yan yana durmayı hayal bile edemeyeceğimiz öznelerle gruplarla birlikte mücadele edebileceğimizi, birbirimizi dönüştürebileceğimizi, heyecan verici bir aradalıklar kurup ezberlerimizi bozabileceğimizi gördük. Taraftar gruplarının feminist ve LGBTI grupların uyarılarıyla küfür konusunda özeleştiri verip daha dikkatli olacaklarını beyan etmelerini hayal edebilir miydik? Ya da Türk bayraklı teyzelerin BDP'lilerin halayına gireceğini? Sol grupların kandil günü kandil simidi dağıtıp, namaz kılan Antikapitalist Müslümanları korumak amacıyla güvenlik çemberi oluşturacaklarını? Ben şahsen 2 Haziran Pazar günü Gezi Parkı'nda LGBT yürüyüşü esnasında “Dünya yerinden oynar, ibneler özgür olsa”, “Eşcinseller artık susmayacak” sloganları atarken etrafta hiç beklemeyeceğim yüzlerce insan alkışlarla destek olup sloganlarımıza eşlik ettiğinde çok şaşırdım, ve aslen onlar da tüm bu olanlar karşısında şaşkındılar. Benzer biçimde, aynı gün Antikapitalist Müslümanlar flamalarıyla parka girdiklerinde Atatürk posterli insanların ayağa kalkıp alkışlaması, hatta bu kortejin arkasına Türk bayraklı insanların takılması heyecan verici anlardı. Ben başka zaman olsa Türk bayrağı ve Atatürk posterini yoğunluğu arasında çok yabancılaşabilecekken, yanımda bir ülkücü kurt işareti yapıyorken irrite olacakken direniş sürecinde bunlardan o kadar da rahatsız olmadığımı fark ettim. Çünkü genel olarak dönüşüme açık, farklılıkları içinde barındıran çoğulcu bir kamusal alan oluşmuştu. Ve genel Türkiye siyasasında ulusalcı, faşizan anlamları

olan bu hegemonik simgeler Gezi'nin çoğulcu kamusundaki “tüm diğer simgelerden biri” olduğu, bu simgelerin taşıyıcıları birbirini temas etmeye, dinlemeye, birbirine saygı duymaya ve dönüşüme açık oldukları ölçüde yan yana durulabilir hâle gelmeye başladı. Bu anlamda Gezi Parkı çok ilginç bir deney(im)di.

Hakikatle yüzleşme imkânı olarak Gezi Direnişi

Gezi direnişine dair aklımda kalan noktalardan biri de direnişin bazı hakikatlerin tanınmasına, ortaya çıkmasına imkân sağlamasıydı. Gezi Parkı'nda arkamda yürüyen iki kişiden birinin diğerine “Biliyor musun, Cumartesi Anneleri diye bir grup varmış, sen hiç duymuş muydun?” diye sorup “Çocukları faili meçhul olarak kaybedilen anneler senelerdir oturma eylemi yapıyorlarmış” şeklinde açıklamasını unutamıyorum. Ya da pek çok kişinin “Biz yıllardır Diyarbakır'da olanları bu medyadan dinliyormuşuz” minvalindeki yorumlarını... Yıllardır Kürtlerin ve sol siyasete yakın bazı kesimlerin dillendirdiği, ama duvara konuşur hissiyatıyla duyuramadığı bazı hakikatler direniş sürecinde daha geniş kesimlere erişebildi. Çünkü bu kesimler maruz kalmayı hayal edemeyecekleri kadar yoğun bir devlet şiddetiyle karşı karşıya kalınca bunun başka zaman ve mekânlarda başka öznelerle de uygulanmış olabileceği ihtimalini gördüler. Ve o zaman, önceden duymazlıktan geldikleri, duyup önemsemedikleri birtakım hakikatlere kulak kabartmaya başladılar. Ve dahası bence bu ayma/aydınlanma ânının etkisini artıran bu hakikatin “öteki” olarak kodlanan özneler tarafından değil, kendi aralarında aktarılmasıydı. Tıpkı yine Gezi Parkı'nda tesadüf ettiğimiz “Abi, burada da ibneler var” yorumuna Abi'nin “Öyle deme, onlar da insan” cevabını vermesinde olduğu gibi... Kürtlerin hakikatleri Türkler tarafından dillendirildiğinde, LGBT'lerin hakları heteroseksüeller tarafından savunulduğunda bu

öznelere/hakikatlere/haklara yüklenen anlamlar geri dönülmez şekilde dönüşmeye başlamış demektir.

Yazının başında söylediğim gibi 31 Mayıs sabahı fena hâlde umutsuz ve azınlıkta hissediyordum kendimi. Şu an çok umutlu, çok güçlü, çok mutlu olduğumu söyleyemeyeceğim. Tüm direniş boyunca umut, umutsuzluk, güç, güçsüzlük, yalnızlık, birliktelik, korku, endişe, cesaret, sinir, öfke gibi bir dolu duygulanım arasında gidip geldim. Ve hâlâ da öyleyim. Bir an polis şiddetinin yoğunluğu, ölen/yaralanan direnişçilerin acısı, TOMA'ların, gaz bombalarının, plastik mermilerin gücü, adaletsizliğin boyutları karşısında ezilirken, başka bir an dayanışmanın güzelliği, direnişin büyüklüğü, direniş zekâsının yaratıcılığıyla keyiflendim, umutlandım. Sanırım sürekli bu duygular arasında gelgitler yaşadım. Ama sonuç olarak şundan eminim ki artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak. Direniş sürecinde yaşananlar, tanıklıklar, bir aradalıklar asla unutulmayacak izler bıraktı her birimizde. Artık hiçbirimiz eskisi gibi değiliz. Direniş başka türlü bir dünyanın hiç de o kadar uzak olmadığını hiç beklenmedik bir anda, hiç beklenmedik bir şekilde gösterdi. Toplumsal muhalefetin parçası olan kesimler olarak Gezi direnişi ile açılan imkânlar alanını nasıl kullanacağımız, bu alanı nereye evrilteceğimiz bundan sonra nasıl sabahlara uyanacağımızı belirleyecek.